

MONUMENTUL

Patruzeci de ani Costache Constandache a stăpânit orașul. El era conservator, însă asta n'avea nici o însemnătate. Putea foarte bine să fie liberal, conservator-democrat, sau mai pe urmă, averescan, țărănist, socialist or comunist ; nu ar fi avut nici o însemnătate. Oricine s'ar fi întâmplat la guvern, Costache Constandache era sigur de voturile cetățenilor săi. S'au străduit unii și alții să-l doboare, s'au încercat ingerințe asupra orașului și mai cu seamă asupra mahalalelor. Mofturi. Când veniau alegerile, conul Costache Constandache ieșea cu o cumplită majoritate, în ciuda tuturor suveicilor și tuturor crucilor trase cu creta pe spatele votanților suspecti. Iar pe vremea comisiilor interimare un om nu mai da pe la primărie. Se lipseau cetățenii de dreptele lor cereri, însă fără Costache Constandache, nu vreau să lucreze. Și cu tot aparatul lor polițienesc, cu toți bătașii tocniți special dela București, uzurpatorii abia de îndrăsneară să facă vizite electorale, pe la marginea orașului. Bătașii speciali înfundau în acele vremuri de frământare, znopiți ! spitalele; iar aparatul polițienesc lucra cu mână moale ; știa doar ce-l așteaptă după alegeri.

Drept aceia se operau mutări tocmai hăt la celalalt colț de țară ; dar chiar și funcționarii nou veniți, după două zile de rătoeli sterpe o lăsau domol. Le intra numai decât frica la oase, așa cum ar intra frigurile lângă bălțile putrezite sau reumatismele în cetățile posomorite și cețoase.

Asta se chiamă să ai o popularitate. Iar conul Costache Constandache se făcuse iubit prin nemăratele foloase pe care le făcuse orașului. Uzină electrică, bae comunală, grădina publică, pavaj, hală, cinematograful comunal, serviciu de pompieri, de gunoi, canalizare, dric elegant cu două clase (clasa I când i se puneau patru cai, clasa II, numai cu doi). Pe urmă, nimeni nu făcea apel la primărie, fără ca să fie satisfăcut. Lumea mai bogată : că să se mai amâne sau chiar să se lase uitată vre-o expropriere pentru aliniatul străzilor, că să se mai pue un felinar în dreptul porței cutăruia, că să se mai dea vre-o câțiva oameni de la primărie pentru ridicatul vre-unui grajd sau pentru vre-un prășit la vie, or pe Ulița Mare să fie doi sergenți, dintre care unul să stea mai mult în fața casei lui conu Ionică Mitran, al doilea om bogat și popular al târgului după conu Costache Constandache și care deci putea deveni de temut. Totul se făcea. Conul Costache împăca pe toată lumea. Avea meșteșugul, arta, arta asta, cum spunea domnul Ionică Mitran.

— Mă credeți domnilor că eu n'aș fi în stare să fac așa ceva, declara dânsul cu modestă convingere. Iacă, vă spun eu, cu mine s'ar lua toți cu mâinile de păr...

Pe când conul Costache Constandache avea pentru toți un zâmbet, o privire limpede și binevoitoare, o vorbă domoală de încurajare.

— Lasă, mă, că se face. Las' pe mine...

Ei. Poate că nu se făcea tocmai, tocmai precum dorea cel cu nevoia. Dar cu ceva, tot se alegea.

Barem cu lumea cea mărunță și necăjită conul Costache Constandache era o comoară. Ii răzbea în porumbi toamna, în lemne iarna și chiar în bani vara. Dar cu ce-i câștiga pe toți erau lemnele. Lemnele primăriei. Zadarnic țipau (cine ? veneticii : un fost ajutor de judecător rămas pe-aci avocat, niște colegi de-ai acestuia dornici de a pune mâna pe visteria comunei, câțiva profesorași pripășiți de pe-aiurea), zadarnic se vâicăreau indivizii aștia suspecti cari treceau în toate partidele, ca să apuce comisiile interimare, că fondurile comunei au secăt, că pădurile comunei sunt aproape tăiate, că datoriile comunei au crescut de bate falimentul la ușă.

Conul Costache Constandache surâdea cu superioritate. Pentru că desmeticii aștia de opoziționiști mai fâgăduiau întru restabilirea situației, că vor îngriji ca perceperea impozitelor comunale să se facă fără excepție, iar rămășițele să fie strânse fără răgaz.

Rămășițe de când ? De nu se mai ține minte. Conu Costache Constandache surâdea, către conu Mitran și prietenii săi :

— Ați văzut, mă, ce proști sunt ? Nici nu știu să facă politică.

Și cu adevărat, când cel dintâi guvern nou făcu loc uzurpătorilor în primărie, se pomeniră bieții oameni cu tot felul de fițuici galbene și verzi, în care se scria cât are să plătească fiecare pentru noua stăpânire.

— Proști sunt, mă, făcea conu Costache cu veșnicul lui surâs.

E drept, că șleahța adversă băgase de seamă că a făcut-o de oaie cu țidulele casieriei și pentru prilejul viitor, și-au fâgăduit să fie mai abili. Dar oamenii știau acum ce-i așteaptă. Căci drept răspuns la toate discursurile înverșunate ale lor, prin care înfierau „abuzurile” conului Costache, acesta se mulțumea să răspundă placid din ușa cafenelei :

— De, mă i-auzi c'am făcut eu abuzuri cu voi... Spuneți voi dacă știu aștia ce trâncănesc...

Sau :

— Bă, v'au mai trimes ăștia țidule înainte de alegeri ?

— Nu ne-au mai trimes coane Costache...

— E... zice că sunt șmecheri... așteaptă acum să treacă alegerile...

— Lasă să aștepte, coane Costache, rânjea cu înțeles poporul.

...Cu o primărie așa bogată în venituri, putem să facem și noi dărnicii.. dar nu risipă și jaf, strigau cu vehemență vrășmașii lui conu' Costache.

Dar alegătorii știa ei ce fel de daruri galbene și verzi o să primească. Iar târgul cel mare al Rădășanilor, era într'adevăr unul din cele mai bogate ale țării acesteia blagoslovite de Dumnezeu. Veniturile lui erau nescapate. Și dacă pădurile lui dăduseră de sfârșit, în schimb cele în care securea intrase acum treizeci și douăzeci și cinci, ba chiar și douăzeci de ani, se făcuseră din nou numai bune de tăiat. Dar de lipsa lemnului putea fi vorba, când atâta bănet intra în casa comunei, dela prăvăliile date cu chirie la ovrei, dela locurile din vale, date în parte la oameni, dela oboarele vestite, ce se țineau săptămânal în târg și unde țărani din împrejurimi erau jecmăniți în lege, în sfârșit dela atâtea taxe, lumină, apă, gunoi, prestație, firmă și câte și mai câte ? Pentru că mințeau cei cari susțineau că domnul primar închide dinadins ochii la încasarea dăjdiilor. Inchidea desigur, când era vorba de familiile grele ale celor 4000 de înscriși în listele electorale. Dar ia să fi poftit, să nu fi fost înscris în listele electorale ? Or să te fi simțit că ai trecut de partea veneticilor ? că-ți arăta dumnealui atunci, cum se îngrijește un bun edil de veniturile gospodăriei, ce i-a fost încredințată.

Incât ca o vrednică răsplată și ca o dovadă de adâncă recunoștință, către al patruzecilea an al părinteștii lui oblăduiri, cei patru mii de păstoriți, hotărârea să-i ridice un binemeritat monument. Ideea porni tot dela desinteresatul și lipsitul de invidie, conu Ionică Mitran, puțină vreme după ce consiliul comunal se pronunță în chestia cu licitația noului motor al uzinei electrice. Pentru că domnul primar fusese de părere să se adopte între cele douăzeci și trei de oferte, pe cea apărută cu multă căldură și convingere de conu' Mitran și chiar convinse și consiliul, că acum e rândul să fie luat în considerare sfatul prietenului său (deși unul din consilieri protesta vehement, încercând zadarnic să probeze că s'a greșit rândul) — dragostea îndreptățitului se revărsă asupra conului Costache, cum nu se mai văzuse nici odată. Mai ales că până și consilierul recalcitrant, fusese repede redus la tăcere, cu minunate perspective pe care verva domnului primar știa să le desfășoare dinaintea ochilor bunilor prieteni și cetățenilor săi.

— Omul ăsta e o comoară, răgise de mai multe ori, aprins de înduioșeri subite, conu' Mitran. Omul ăsta e providența orașului ! Omul ăsta merită un monument !

— Omul ăsta merită un monument ! Acesta a fost strigătul hotărâtor, care s'a înfipt întâi ca o revelație, pe urmă din ce în ce mai adânc ca o obsesie și apoi ca un imperativ în mințile Rădășenilor.

Monument. Monument. Monumentul lui conu' Costache. Se face monument lui conu' Costache !

Să dăm toți fraților mână dela mână pentru monumentul lui conu Costache Constandache. Cât de puțin, dar să dăm toți pentru monumentul acestui mare om, acestui mare binefăcător al comunei. Res-tul se completează dela primărie !

Monumentul lui conu' Costache Constandache se ridică falnic în mijlocul orașului. În grădina publică din centrul orașului. În dreapta e monumentul lui Alexandru Lahovary, ridicat de conu' Costache încă din primele timpuri ale carierei lui politice. În stânga e monumentul Rădășenilor, căzuți pentru țara lor în războiul cel mare. La mijloc, locul era rezervat încă de pe când trăia regele Carol I.

— Înțelegi, nu se cade să ridici monumente, oamenilor care sunt încă în viață, fie ei chiar regi, spunea conu' Costache Constandache.

Dar după moartea regelui Carol, evenimentele se înghesuiră și monumentul din dreapta o luă înaintea celui din mijloc. Însă asupra locului din mijloc, păreriile conului Costache se schimbaseră.

— Aici e locul lui Ferdinand cel Leal. Însă înțelegi, nu se cade să ridici monumente oamenilor cari sunt în viață, fie ei chiar regi...

Când conul Costache Constandache află ce puseseră de gând concetățenii săi cu locul din mijloc, se făcu roșu ca sfecla, dar nu se putu ști din primele clipe dacă de mânie sau de plăcere. Așa că trebui să intervină cu toată autoritatea de care dispunea și cu toată prietenia domnul Ionică Mitran, ca roșeața de pe bucle dolofane ale lui conu' Costache să fie numai de plăcere.

În schimb vorbele lui fură numai de ocară.

— Cum se poate... Ala e loc pentru regi... nu pentru un nemernic ca mine...

— Lasă că avem noi destul loc și pentru regi, il potoli conu' Mitran... Ce, grădina are numai lungime ? Are și lățime, nu ?... Iar lățimea e cât lungimea aproape... Așa că, unde scrie că încap acolo numai trei statui... O să fii dumneata la mijloc, și-o să te punem cu fața la Olt : așa că o să ai acum în față pe Alexandru Lahovary, în spate eroii, la dreapta pe regele Ferdinand și la stânga pe Carol...

— Nu, nu, primesc, se arată îndârjit conu' Costache... Nu primesc...

— Știu care e motivul, replică Ionică Mitran... Pentru că ești în viață...

— Și ăsta ! aprobă conu' Costache... Dar mai e și altul cu mult mai puternic...

Asistența respiră ușurată. De argumentul ăsta se speriasse ea, pentru că-l știa bine pregătit pe conu' Costache în susținerea lui.

— Atunci, care coane Costache ?

— Să mă puneți pe mine la dreapta or la stânga !

strigă cu energie conu' Costache... Nu admit, răcni el cu umilință, să stau la mijloc între regi. Dacă puneți pe regele Carol la mijloc, pe Ferdinand la dreapta și pe mine la stânga, ar mai merge...

Nu... Nici așa... regele Carol să nu fie cu fața spre Olt, să fie cu fața spre oraș... Așa da primesc... Așa ar veni Lahovary în dreapta, eroii în stânga, Ferdinand în față și eu umilul vostru servitor în spate...

Cei de față rămaseră muți de admirație dinaintea acestei severe atitudini... Numai conu' Ionică șopti la urechea celui ce-și apăra cu atâta vehemență modestia:

— Rămâi la mijloc și nu duce grijă de regi... că peste o sută de ani, dac'o mai putea orașu' ăsta să ridice vre-un monument... În s'ă nu te lăsa și dă-i înainte cu gura... E foarte onorabil din partea dumitale... că noi facem tot ce știm...

Și cu toate protestările energice ale lui conu' Costache monumentul fu ridicat în mijlocul grădinei publice, pe locul destinat regilor. Dar, abia acum putu el să se convingă că rostise odinioară o vorbă cu adevărat mare: Nu se ridică monumente oamenilor în viață. La câteva zile după ce obrazu-i modest suferi cu abnegație ploaia de laude pe care i le-aduse inițiatorii mândrei sale statui, conu' Costache căzu la pat.

Fu o boală lungă, mai de grabă o sleire progresivă a tuturor puterilor, pe care le istovise încetul cu încetul în atâta huzur și'n atâtea călătorii. Și, ca o culme a pedepsei pentru toate cele făcute cu voe sau fără de voe, Dumnezeu îi păstră numai mințile. I le păstră intacte, încă și mai luminoase decât se bucurase de ele toată viața, ca să vadă întreagă, grozava lui năruire.

Pentru că îndată ce scăpă frânele primăriei, locuitorul, conu' Ionică Mitran, nu mai fu în stare să stăpânească turbatul galop spre dezastru. Veneticii

ridicară capul. Ochi de ură răzbătură din ascunse unghere. Strigăte de mânie izbucniră. Huet și urlat începu să crească. Și curios, tocmai acum, cei cari erau gata până mai deunăzi să ia parul de dragul lui conu' Costache și împotriva dușmanilor lui, de astă dată tăcură cu toții și așteptară.

— Vezi, nene Costache, ce va să zică poporul... canalia... E ca șarpele...

— Era și timpul, Ionică, grăi slab și înțelept conu' Costache. Imi pare tare rău de voi, că n'ați apucat să duceți și voi comuna asta în spate patruzeci de ani încheiați ca mine... Dar întru cât mă privește eu mi-am terminat cariera...

Comisii peste comisii veniră, trimese de stăpânire. Verificări peste verificări se făcură. Dar dintru început fu greu să se vadă până'n fundul relector. Dimpotrivă. La prima ochire părea totul bun și la locul lui. Unii mai buni de văz, crezură c'au descoperit mare lucru. Inșă însoțitorii lor, cari apucaseră de spusese într'altfel îi combătură cu toată înverșunarea. Pentru că deasupra tuturor metehnelor sufletești stăpânește atot-puternic amorul propriu.

Se petrecură lucruri de tot hazul. Verificatorii începură să se acuze unii pe alții. Depuseră rapoarte în doi peri și plecară fără să fi stabilit ceva precis, spre marea

bucurie a lui Ionică Mitran.

— Cei mai mulți au fost de partea noastră, coane Costache...

— Ce dobitoci! rosti domnul Costache Constan-dache, dar petrucă Ionică se uita la el nespuns de curios, se grăbi să adauge:

— Asta, între noi, știi... Tu însă bate toba înainte și dă-le dreptate celor cari ne-au apărat... Bate-ți joc cu strășnicie de veneticii cari i-au chemat... Inșă tare mă tem, măi Ionică dragă, că de data asta nu se mai prinde...

— Ne descurajezi nene Costache...

— Asta între noi, Ionică...

Dar veneticii nu se lasară. Noi comisii veniră, noi expertize. De astădată oameni de socoteli, aleși pe sprânceană. Zadarnic țipa conu Ionică Mitran că sunt oamenii veneticilor. Vulgul tăcea și asculta. Iar ca dintr'o cutie de scamator, potlogăriile ieșeau la iveală, care mai de care mai gogonată și mai țipătoare.

— Ce ne facem, coane Costache ?

— Mi se rupe inima de voi, dragă Ionică, dar întrucât mă privește mi-am încheiat cariera... Mi-ar fi părut bine s'o fi încheiat mai de mult și să văd pe dobitocii aștia dându-mă în tarbacă, he, he, încă pe când picioarele mi-ar fi fost zdravene de drum. Aveam eu ceva pus deoparte, și așa de bine ferit, că n'ar fi zărit acolo nici ochi de șarpe. Inșă așa a fost să fie... Multe păcate avem și noi oamenii, dar și multe fapte bune am mai făcut unora și altora, încât a zis bunul Dumnezeu :

— Lasă-l pe Costache aci unde l-am pus din greșală, până la sfârșitul vieței. Acuma, dacă s'a făcut, s'a făcut...

Și după ce zâmbi mulțumit și senin florilor din tavan, continuă cu glasul stins și liniștit :

— Cum îți spui, doar de voi îmi pare rău. Mai era destul acolo, ca să huzuriți și voi până la apusul vieței. Pot spune eu că nu mor liniștit, când cu toate înjurăturile acestora, acum în pragul veșniciei, am trăit o viață întreagă respectat și onorat de toată lumea ? Și care poate fi acela, din toți bandiții aștia, ce-mi vin și-mi urlă la ferestre că i-am înșelat, căruia să nu-i fi făcut bine... E... dar nu pui la inimă, mă Mitrane... Așa e lumea... n'o so schimb eu... și tocmai acum...

Și iar sta și iar se mai gândea conu' Costache.

— He, lasă-i pe dumnealor... Eu cum, cum o făceam, o duceam bine cu toții... Și eu... și ei... Că ar fi fost păcat, mă, dacă aveai de unde, să nu trăești bine... Acum să-i vedem ce-or să le facă veneticii... Or să strângă curelele și or să începe primăria în bănet (dacă nu și-or băga mâinile și ei, proteste, că nu știu cum să și le bage...). Dar să zicem că sunt oameni de treabă și de bună credință... Unde or să ajungă ? Primăria se va face de aur și toți pârlitii aștia or să crape de foame... Primăria va sta cu pântecul veșnic umflat de aur ; tocmai ea căreia nu-i foame, nici sete...

Conul Ionică Mitran pleca întins, luminat de aceste adevăruri. Dar el nu prea știa să le lămurească așa cum le primea, mulțimei. De aceia, după ce le îngăima încurcat p'ici, pe colo, fuga înapoi la conu' Costache să le mai dea un polei nou, așa cum numai el știa să le lustruiasă.

Dar conu' Costache îl oprea :

— Fii pe pace, Ionică. Nu mai folosește la nimic nici o frământare. Totul e degeaba... Am impresia... ce vorbesc... sunt sigur c'am pierdut partida... Vouă nu-mi rămâne decât să vă dau un sfat părintesc, cum părintește v'am condus toată viața mea: Strângeți-vă toți și tăgăduiți cu înverșunare ; și unde s'o găsi spărtură, dați vina pe mine... Vă desleg pe

toți... Aruncați jos din spate, dragostea ce-mi purtați... Vă desleg, ai auzit ? Pe unul să nu-l mai aud că-mi ia apărarea... Aruncați totul pe mine... și eu vă voi apăra pe toți, luând tot ce-or găsi ei rău acolo, asupra mea...

Așa grăi conul Costache Constandache și un luciu nou pâlpâi în ochii lui obosiți și sticloși ; luciul abnegației și al sacrificiului. Iar bunii lui tovarăși, plânseră amarnic de jertfa lui nebunească și-l ascultară. Iar mai vârtos plânseră, cei cari luaseră mai înaintea sfatului, pe ascuns și prin șoaptă.

Când toate vinile pământului căzură asupra lui conu' Costache și când acesta luă asupra lui totul, vulgul profan n'a putut desprinde cum de altminteri era și de așteptat, măreția gestului. El se nărui tot pe casa lui conu' Costache, gata s'o dărâme din temelii și s'o facă una cu pământul. Conu' Costache ar fi zâmbit prietenește primei cărămizi, care i-ar fi căzut în cap. La șaptezeci și ceva de ani...

Dar casa lui conu' Costache, mai ales de când începură mărturisirile, era acum ca și ferecată. Așa bolnav cum era, cu picioarele de gelatină, era cu neputință să-l mute în altă parte ; în schimb numărul sentinelor din jurul casei lui era destul de impozant ca să ție mulțimea în respect.

Așa că aceasta se mulțumea să se oprească în grămadă compactă dinaintea ferestrelor și să urle frenetic :

— Banditul ! Hoțul ! Tâlharul ! Ne-ai mâncat avutul ! Ne-ai jefuit ! La pușcărie cu tine ! La moarte !

Dar pentru că sentinelele îi priveau printre baionetele lucii, în imobilitatea lor mândră, mulțimea obosea.

— La oase ! striga în cele din urmă drojdia orașului și pleca apoi să mănânce...

Iar conu' Costache Constandache era necăjit la culme, auzind toate acestea, că nu distingea glasul lui conu' Ionică Mitran, căruia îi dăduse ordin expres să conducă aceste manifestații.

Printr'un om de legătură îi reînoi ordinul.

Dar zilele următoare îi aduse aceiași nemulțumire. Până într'o seară când prinse glasul, celui mai iubit dintre consilierii săi, luând cuvântul și declarând :

— Fraților, pentru că nu ne rămâne să ne răzbu-năm altfel contra omului ăstuia, să-i dărâmam monumentul !

Propunerea fu primită cu un huet infernal de răgete.

Conu' Costache se mulțumi și cu atâta. Inșă pe Mitran n'avea să-l ierte niciodată pentru neascultarea lui.

Dar când mulțimea scoasă din fire ajunse vociferând în fața monumentului, spre marea ei desna-dejde se poticni acolo de pieptul de fier al unui pluton de soldați. Vrând, nevrând veneticii din fruntea comunei, trebuiau să salveze ce mai rămăsese din avutul primăriei. Revizuitorii gestiunilor puse-seră totul sub pază și-i declaraseră răspunzători de

cele mai neînsemnate abateri. Astfel vrășmașii cei mai înverșunați ai lui conu' Costache Constandache ajunseră să apere cu îndârjire frumosul său monument.

Dar nici mulțimea nu se lăsa mai pre jos. Ea doare și ea, ca toate mulțimile, mica ei satisfacție. Astfel veneticii se făcură purtători ai „legitimei dorințe a masei” la mărimile din București. Urmarea fu că gărzile se îndoiră și comisia interimară primi observații aspre și amenințări de înlocuire, deoarece „*incurajase prin atitudinea și slăbiciunea ei instincte sălbatice de răzbunare și porniri spre rebeliune, penate de art. 86 și urm. c. p.*”. Era doar o mare operă de artă, făcută în străinătate cu bani mulți și grei.

Când mulțimea întărită află despre drastică desaprobară a celor dela București, scandalul ajunsese de neînchipuit. Se dădură adevărate asalturi în contra monumentului, dar soldații se ținură bine. De altfel cât domni soarele deasupra lumii, luciul oțelului dela arme, fu o continuă „legiuită somatie”, ținând neconținut departe pe cei mai îndrăzneți. Răfuiala propriu-zisă avu loc doar între răsvrățiți și ațățătorii lor de până ieri, cari, pentru a-și feri pielea, trebuiră să țipe, să amenințe, să spumege... în contradictoriu.

Când se lăsară umbrele serei, tuturor le veni foame de lup, mai mult și mai de grabă decât se așteptau, din pricina atâtei energii cheltuite. Și plecară spre casă, unii de unul singur, alții în grupe, cântând: *La arme Cei de-un neam și cei de-o lege...*

Sau: *Hai, leliță 'n deal la vie, Hai, leliță, hai, Să culegem razachie...*

Grupul cel mai intransigent și mai furios, se opri dinaintea ferestrelor conului Costache, făcând să zornăiască geamurile ca de cutremur, de puterea fără seamăn a vibrațiilor atător răgete.

Conu' Costache închise ochii plictisit și vădit desgustat că fusese brusc întrerupt din gândurile plăcute și din amintirile, în mijlocul cărora vroia să moară... Oricărui om condamnat la moarte, i se mai împlinește o ultimă dorință. Atâta drept are și el. Să nu mai fie turburat din gânduri. Atât. Nimic altceva.

Tocmai se vedea, la Rockenbaur în Grinzing, la... *heuriger*, cu roșcata Suzi pe genunchi, acum treizeci și cinci de ani, când plecaseră pentru prima oară la Viena și spre alte orașe europene ca să vadă la fața locului realizările marilor edilitați. Lăutarul cânta în falset, ciupind ușor strunele, în vreme ce lumânarea discretă arunca palori ciudate în părul sălbatc al infocatei vieneze...

— Ce mai vreau, ce mai doresc? întrebă el abia

auzibil, zguduit din visuri, pe doctorul care-i prepara ultimele injecții...

— Au vrut să-ți dărâme monumentul și i-au pus pe goană... Acum urlă de neputință...

— De ce nu i-au lăsat, frate, să-și facă voia... Aveau tot dreptul... E-al lor... Ei l-au făcut... Să-l dărâme, să-l dărâme...

Moartea a trecut însăfârșit și pe-aici.

A fost de-ajuns ca aripa ei neagră să atingă în treacăț orașul, ca toate patimile să tacă pe loc.

— Mi se pare că n'au avut dreptate cu conu' Costache... De ce nu ne-au lăsat să-i dărâmăm monumentul, dacă n'a fost nimic de capul lui cât ne-a cârmuit? I-am amărât degeaba zilele sfârșitului...

— Am fost niște păcătoși... Cât ne-a condus el, cu toții ne-am ales cu câte ceva... De bine, de rău, o duceam cu toții bine... Dar dela ăștia, ce-avem? Numai biruri și amărăciuni...

— Toată ziua bate toba casierului prin mahalale... Și noi ne-am pornit tocmai asupra lui, care se punea pieptiș pentru noi, în fața tobei...

— Mare nelegiuire am făcut, oameni buni. Cât bine ne-a făcut el nouă și cum l-am răsplătit... L-am băgat în mormânt cu lacrimile pe ochi...

Dar vorbeau astfel, cei cari nu puteau să răzbată prin cortegiul cu lățime de fluviu, ca să vadă figura zâmbitoare a lui conu' Costache, întins în dricul clasa I (cu patru cai) pornit pe ultimul drum...

Poate încă visa pe vieneză Suzi...

Cu toată frumoasa înmormântare, cu toate discursurile ca de întrunire publică, rostite în fața falnicului monument, de retractare sau de veștejire, cu tot regretul profund al celor ce l-au condus la groapă, Ionică Mitran tot nu s'a arătat mulțumit, după șapte ani, când împrejurările l-au adus pe el, acum, în fruntea comunei, Ionică Mitran a făcut atunci un parastas cum nu s'a mai pomenit nici pe vremea domnilor voveozi. Se spunea: „parastasil reabilitărei”, desi conu' Costache se reabilitase de mult prin amintirile minunate despre dânsul, (despre simpatia lui persoană, cum se zicea), care adiaș neconținut de dincolo de moarte spre cei de dincoace. Ș'apoi monumentul lui, admirabilă operă de artă, sta din ce în ce mai netăgăduită dovadă, că nu mai fusese primar ca el în tot cuprinsul României.

Iar conu' Costache Constandache râdea și-acum cu răsul lui bun și larq și care de astă dată se lărgise până la urechi. Râdea într'una, cum l-au văzut, cei puși să-l desgroape, pentru a-i face din marmoră și din bronz un mormânt astfel, cum cu adevărat merita un om ca dânsul.

GIB. I. MIHĂESCU

cu 3 desene de Mac Constantinescu